

"Wij leven in cellen van glas,
in luchtige bijenkorven.
Wij kussen elkaar door het glas.
Prachtige gevangenis met de maan als poort"
Uit: 'Publiek' van Federico Garcia Lorca, vertaald door Bart Vonck

De theaterzaal is nieuw.
Het podium - op een houten stoel na - leeg.
En achter het podium geen muur, maar een wand van glas.
Alsof de stad zelf meekijkt.
Het zaallicht dimt, een spot vliegt aan,
een man met een gitaar loopt het podium op, neemt plaats op de stoel
en raakt trefzeker die éne allereerste snaar -
genoeg om te weten dat je te maken hebt met:
flamenco!
Terwijl hij speelt, verschijnt nóg een man ten tonele.
Zijn naam: Juan de Juan.
Ja, in het Nederlands zou dat gewoon Jan Jansen zijn. Niet heel sexy.
Maar deze Spaanse Jan Jansen was dat wel degelijk -
hij had er in ieder geval flink zijn best voor gedaan:
strak in het pak, de blouse niet helemaal dichtgeknoopt,
lange zwarte manen, donkere oogopslag, oersterke armen en ...
glanzende gouden hakschoenen aan zijn voeten.
Ik weet dat ik naar een verhaal over onbeantwoorde liefde ga kijken,
maar ik vermoed dat deze vertolker daar zelf weinig ervaring mee heeft ;)
Dan klinkt uit de klankkast een rauwe aanslag: de "llamada".
Bedoeld als signaal, een markering, aansporing;
de goede verstaander weet: hier staat iets te gebeuren!
In een fractie van een seconde spant de danser zijn lijf, heft zijn armen op,
draait zijn hoofd en zijn voeten komen los van de grond.
Vanaf dat moment gaan spel en dans samen een avontuur aan:
in innige omarming, in vurige strijd.
Met momenten van verstilling, gevolgd door oplaaiende passie,
liefde, wanhoop, verdriet...
Het spektakel lijkt te blijven excelleren.
Klanken en zweet spatten in het rond.
Het publiek wordt meegevoerd en uit zijn eigen llamada's:
als behekst sporen ze - kreten uitstotend en klappend - het tafereel aan.
En niemand weet nog wie bepaalt wat daar gaande is,
wie de toon voert, de lijnen uitzet, de signalen die markéren geeft.
Muzikant, danser, publiek?
Wie neemt wie mee? Wie tilt wie op?
Het doet er niet toe. Er gebeurt iets.
Daar, in die kleine theaterzaal in die grote metropool.
Met achter de glazen wand de stad als stille getuige.

Er gebeurde iets...

Wat gebeurde daar?

“Wij leven in cellen van glas”,
dichtte Federico Garcia Lorca zo’n 96 jaar geleden
toen hij - achter waar nu die glazen wand is - door diezelfde stad liep.
Met een verscheurd hart - onbeantwoorde liefde.
Hij hoopte in New York de flarden van dat hart
weer bij elkaar te kunnen rapen.
Maar de kunstenaar uit Granada was er niet op zijn plek.

Lorca is in zijn leven gewend niet op zijn plek te zijn.
Als linkse intellectueel in een Spanje waar debat en het vrije woord
terrein beginnen te verliezen,
als homoseksueel
in een land waar mannelijkheid draait om macht, kracht en uniformiteit.
En daar op dat moment in New York
als socialist
in een stad waar de knisperende klank van bankbiljetten het ritme bepaalt,
waar Lorca - in die jaren dertig - het kapitalisme te pletter ziet slaan.
Letterlijk, als mensen voor zijn ogen van hun ivoren torens springen.

Dat niet-op-z’n-plek-zijn beweegt hem naar de marges,
de randen van de samenleving:
in Spanje naar de zigeuners,
in New York naar de zwarte gemeenschap in Harlem,
in zijn poëzie naar de diepte.
Veel van zijn werk komt voort uit die diepte:
uit pijn en lijden dat hij doet oprijzen
en het licht in trekt.
Zoals hij in die in zijn ogen verdorven stad, op die plek van moreel verval,
tóch schoonheid ziet; menswaardigheid blijkt te vinden:
New York! Wat draag jij een engel in je wang verborgen!

Een engel in de vorm van het poëtische werk van Walt Whitman,
die Lorca als zielsverwant herkent.
Whitman schrijft over eenzaamheid, verbondenheid,
het mannelijk lichaam en vriendschap tussen mannen,
in taal vol onschuld, mogelijkheid en zuiverheid.
Lorca schrijft hem: een liefdesbrief, een erotisch geladen ode.
Hij roept zijn lichaam op
en dicht zijn baard - symbool voor wijsheid en mannelijkheid -
vol vlinders; kwetsbaarheid, kleur, verandering, schoonheid en vrijheid.
Waarmee hij lijkt te zeggen:
er bestáát mannelijkheid die ándere vormen aanneemt,
die ruimte laat voor tederheid en verbeelding.

Maar zijn ode is tegelijk een aanklacht.
Tegen een wereld die is aangetast, ontziend, verwond.
Waarin onschuld nog maar moeilijk te vinden is:
al in de eerste strofe tekenen kinderen geen bloemen en poppetjes,
maar trappen: ze moeten meteen de ladder van succes beklimmen
richting de penthouses van de wolkenkrabbers.

Lorca vervloekt de oppervlakkige, lege, onmenselijke manier van samenleven.
Hij vervloekt “de stedelijke nichten”.
Waarmee hij niet homoseksualiteit of genderdiversiteit bekritiseert,
niet het jongetje dat droomt dat hij een meisje is,
niet de man die een andere man wil trouwen,
maar de maatschappij die deze kwetsbare liefde veroordeelt.
Ode aan Walt Whitman: in een wereld van leeg en ontziend spektakel
is het juist die zuivere liefde die een moreel tegenbeeld biedt.

Lorca gaat - via Cuba - terug naar Spanje.
Als hij in 1936 in Granada is, weten de vriendjes van Franco hem te vinden.
Ze nemen hem mee de bergen in.
Schieten daar eerst twee kogels in zijn achterwerk,
omdat hij homoseksueel is,
laten hem lang lijden om hem vervolgens alsnog te vermoorden.
Zijn lichaam is nooit gevonden.

“Wanneer ik sterf,
begraaf me dan met mijn gitaar onder het zand.
Wanneer ik sterf
tussen sinaasappelbomen en munt.”

Er wordt vaak gezegd dat je op moet passen
te rechtstreekse parallellen te trekken
tussen de jaren dertig van de vorige eeuw en onze huidige samenleving.
Maar het leven van Lorca - zijn verhaal - is als een gedicht
waarin de gebeurtenissen van toen de beelden zijn voor ons hier en nu.
Eerlijk debat en het vrije woord verliezen terrein;
twee weken geleden nog zijn drie artiesten na hun optreden in Brussel
aangevallen en mishandeld door een grote groep veertienjarige jongens.
Mannelijkheid draait om macht, kracht en uniformiteit;
de media staan deze dagen bol van
de man sfeer die het klaslokaal is binnengedrongen.
Het merendeel van onze jongeren heeft ermee te maken.
En het grote geld trekt menselijkheid en menswaardigheid
uit onze samenleving:
de afgelopen weken heeft de techplutocratie
opnieuw queer *social media* accounts
uit het niets overgenomen, geblokkeerd en verwijderd.

Kunstenaars, LHBTQI+-ers en mensen die gelijkwaardigheid willen,
staan niet meer altijd middenin,
maar net als Lorca toen steeds vaker aan de randen van de samenleving.

We leven in cellen van glas
ieder in zijn eigen glazen bubbel,
op *social media*, maar ook daarbuiten.
Zijn we nog bereikbaar?
Kunnen we elkaar nog aanvoelen? Nog raken?
Kussen we elkaar überhaupt nog door het glas?

Wat gebeurde er? Bij die glazen wand? In die kleine concertzaal?

Het begon met één geluid. Iemand die niet stil blijft.
Een muzikant zet aan,
een danser stapt in, het publiek sluit aan
en opeens trekt er iets groters door de ruimte heen,
alles verschuift:
wie richting geeft wordt volger, wie optilt wordt gedragen,
jij en ik wordt wij.

Wat daar gebeurde is: de aanraking van radicale hoop.
Scheppingskracht.
In de Flamenco wordt dat "Duende" genoemd,
wat alles omvat en 'geest' betekent.
Sommige mensen noemen dat magische moment daarom goddelijk.
De uitroep 'olé' is dan ook de Spaanse verbastering van het Arabische 'jallàh':
'zo wil god het', zo moge het zijn.

Het is god dóén: het ontstaat tussen ménsen.
Het ontstaát: er is geen kant en klare routekaart voor. Geen spoorboekje.
We kunnen alleen - we móéten wat mij betreft - omstandigheden scheppen.
Maar het is mogelijk:
wij zijn in staat samen iets te creëren dat groter is dan twee of drie mensen,
iets waardoor de grenzen tussen jij en ik poreus worden,
waardoor we samen dragen wat ons optilt,
zonder dat je weet wie wat..., zonder dat er brute kracht voor nodig is,
zonder sterke man die leidt.
Het ontstaat - zoals filosoof Martin Buber ons leert -
in jij en ik: in de ontmoeting, de relatie, het moment.
Of poëtischer: in de vorm van een baard van vlinders.

De vlinder tilt de kat op is een Tibetaans spreekwoord.
Het kantelt het idee van macht en kracht:
niet de grootste, luidste, meest zichtbare kracht bepaalt wat er gebeurt,
maar soms juist iets kleins, iets dat teder is en vol verbeeldingskracht.

Wat er gebeurde in die kleine theaterzaal
is dat in het sámspél - van klank en dans, van verbeeldingskracht -
er een omvattend ongrijpbaar moment ontstond
waarin zoete droefenis en zuivere vreugde, lach en traan,
vasthouden en loslaten, afscheid en nieuw begin, samenvallen.
en iets dragen dat groter is dan zichzelf.
Of, met de woorden van filosoof Martin Buber:
"De mate van eenheid is zo groot
dat zij de tegenstrijdigheden spelenderwijs meester wordt."
Dát gebeurde in die kleine theaterzaal. En toen... brak het glas.

Prachtige metafoor, maar het is meer dan een poëtisch betoog.

Het is wat ons te doen staat. Wij moeten het glas stuk dansen.
Zoals Huub Oosterhuis ons toedichtte in zijn boek 'Iemand meer':

"Die wij zijn: dat wij dansen
draaien fladderen kreupel spartelen

gevleugeld onze heupen
dat wij maar nooit genoeg
van wentelen krijgen en waaien”

En hoewel het glas steeds lijkt te verdikken,
is die beweging om het weer open te laten barsten óók gaande.

Zoals Bits of Freedom die met o.a. COC Nederland
een formele juridische brief schreef naar Meta platforms
waarna een deel van de queer-accounts inmiddels weer online is.
Of burgemeester Femke Halsema die vorige week trots poseerde
in de waanzinnige Amsterdam Rainbow Dress,
een jurk gemaakt van vlaggen uit landen waar queer mensen
nog altijd - of opnieuw - worden vervolgd.
Of kinderen die op scholen die paarse trui aantrekken op paarse donderdag.
Of als aanvoerders van sportteams de regenboogband om hun arm dragen.

En jij en ik? Wij?
Misschien kunnen wij kritischer naar onszelf kijken.
Kunnen we uitnodigender en inclusiever zijn?
Waar valt nog kleur te behalen?
De muziek klinkt al, dat eerste geluid.
Wij hoeven alleen maar in te stappen. Aan te sluiten.
Ik geloof dat als we dat doen er iets groters door de ruimte heen zal trekken.

Cellen van glas laten barsten,
gaat over meer dan jij en ik als wij
en mogen zijn wie je bent en liefhebben van wie je bent gaan houden.
Als het gaat over liefde en identiteit, dan gaat het over: mens zijn.
Mens zoals JIJ bedoeld bent, in jouw zuiverste vorm.
En over het vieren van onze verschillen,
elkaar optillen en bewegen.
Of om met Martin Buber af te sluiten:
“Juist in de verscheidenheid van de mensen,
in de verscheidenheid van hun aanleg en hun neigingen,
ligt de grote mogelijkheid voor ons mensdom.”
Als we samen hieraan vasthouden én loslaten,
als we die weg van de mens in samenspel tevoorschijn dansen,
dragen we allemaal gouden schoenen.

Olé.